

مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی

اقتصاد به زبان ساده

(شماره ۱۸)

حمایت های مالیاتی از SME ها

تهیه شده در:

معاونت اقتصادی

مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی

۱۱ تیر ماه ۱۳۹۶

پیشگفتار

به منظور آشنایی هرچه بیشتر علاقمندان با مفاهیم اقتصادی و به‌کارگیری صحیح این موارد در تحلیل‌های اقتصادی، ایده تهیه و ارائه بروشورهایی با عنوان "اقتصاد به زبان ساده" در معاونت اقتصادی اتاق ایران طرح گردید و توسط مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی به اجرا درآمد. نسخه پیش‌رو، هجدهمین خروجی این ایده می‌باشد. به منظور بهبود نسخه‌های بعدی، در انتها یک فرم ارزیابی تهیه و تنظیم گردیده است که خواهشمندیم فرم مذکور را تکمیل و از طریق دبیر کمیسیون خود یا آدرس ایمیل research-center@iccim.ir مرکز تحقیقات را از نظرات ارزشمند خود آگاه سازید.

اهمیت بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد

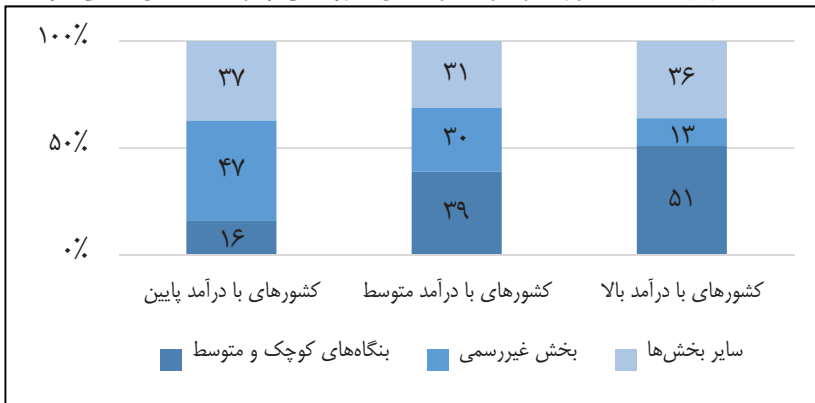
بنگاه‌های کوچک و متوسط از چهار جهت حایز اهمیت هستند: تولید، اشتغال، نوآوری و ارتباط با بخش غیررسمی. نخست آنکه، بخش عمده‌ای از تولید توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط انجام می‌شود. شکل (۱) متوسط سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از تولید ناخالص داخلی در سه گروه کشورهای با درآمد بالا، متوسط و پایین را نشان می‌دهد. اگر فرض شود که بخش غیررسمی هم از بنگاه‌های کوچک تشکیل شده، سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط در همه کشورها قابل ملاحظه است.

دلیل دوم، نقش آنها در ایجاد اشتغال است. حتی در کشورهای با درآمد بالا هم سهم اشتغال بنگاه‌های کوچک و متوسط بیش از سهم آنها از تولید ناخالص داخلی است. بنگاه‌های کوچک و متوسط معمولاً با نیاز سرمایه پایین‌تر و چالش‌های مدیریتی کمتر می‌توانند به فعالیت بپردازند، لذا چالاک‌تر از بنگاه‌های بزرگ بوده (از لحاظ تطبیق با شرایط اقتصاد) و اندازه اشتغالی هم که ایجاد می‌کنند بیش از بنگاه‌های خیلی کوچک است.

سومین دلیلی که می‌تواند توجه‌کننده اهمیت بنگاه‌های کوچک و متوسط باشد، نقش آنها در نوآوری است. این نوع بنگاه‌ها نسبت به بنگاه‌های بزرگ‌تر از قدرت انعطاف و تطبیق بیشتری برخوردارند و راحت‌تر می‌توانند نوآوری‌های ایجاد شده را بکار بسته و به توسعه فعالیت‌ها بپردازند. بنگاه‌های کوچک و متوسط در واقع وضعیت میانی بنگاه‌هایی هستند که با نوآوری توانسته‌اند سهم بازار قابل توجهی از دیگران به دست آورند، اما هنوز به شکل یک بنگاه بزرگ درنیامده‌اند.

چهارمین جنبه اهمیت آنها، ارتباط تنگاتنگ این بخش با بخش غیررسمی است. هر چه مشکلات این بنگاه‌ها بیشتر باشد، اندازه بخش غیررسمی بزرگ‌تر خواهد بود.^۱

شکل (۱): سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط و بخش غیررسمی از تولید ناخالص داخلی (درصد)

Source: International Finance Corporation (2010)

لزوم وجود قواعد مالیاتی متفاوت برای بنگاه‌های کوچک و متوسط

یکی از دلایل کوچک ماندن بنگاه‌ها در کشورهای در حال توسعه، دشواری دسترسی به منابع مالی است. بنگاه‌های خیلی کوچک معمولاً از وام‌های خرد یا از آورده شخصی برای تامین مالی استفاده می‌کنند. اما بنگاه‌های کوچک و متوسط نیاز مالی بزرگتری دارند. بانکها و مؤسسات اعتباری معمولاً یا با شرکت‌های بزرگ تعامل می‌کنند یا وام‌های خرد اعطا می‌کنند و تمایلی به کار با بنگاه‌های کوچک و متوسط ندارند. نظام مالیاتی می‌تواند به میزان زیادی این مسئله را جبران کند.

دلیل دومی که توجیه‌کننده تسهیلات مالیاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط است، هزینه‌های تمکین قوانین و مقررات است. فعالین اقتصادی فارغ از اندازه و نوع فعالیت باید با قوانین و مقررات مالیاتی و بیمه‌ای آشنایی داشته باشند و اسناد و مدارک مصرح در این قوانین را ثبت

^۱ برای توضیح بیشتر در خصوص اهمیت و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد به شماره پانزدهم بروشور اقتصاد به زبان ساده با عنوان نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد مراجعه نمایید.

و ضبط نمایند. هزینه انجام این نوع فعالیت‌ها را اصطلاحاً، هزینه تمکین قوانین و مقررات می‌نامند. اگرچه با بزرگ‌تر شدن بنگاه، حجم فعالیت‌های حسابداری و مستندسازی در بنگاه بیشتر می‌شود، ولی معمولاً هزینه‌های تمکین قوانین مالیاتی، با تغییر اندازه بنگاه، تغییر زیادی نمی‌کند. از این نظر، بنگاه‌های کوچک و متوسط نسبت به بنگاه‌های بزرگ، فشار بیشتری برای تمکین قوانین متحمل می‌شوند. در واقع بنگاه‌های بزرگ به علت توانایی در هضم کردن این هزینه‌ها و ایجاد بخش تخصصی برای تمکین، مزیتی رقابتی نسبت به رقبای کوچک‌تر خود پیدا می‌کنند. فشار بیشتر هزینه‌های تمکین می‌تواند انگیزه‌ای برای کوچک ماندن بنگاه‌ها و فرار از بخش رسمی نیز باشد.

بنگاه‌ها، در دوران ورود به بخش رسمی یا راه‌اندازی شرکت، آشنایی کافی با قواعد مالیاتی و بیمه‌ای ندارند و لازم است دستگاه‌های مربوطه با نگاه تسهیل‌گر اولاً دوره‌های آموزشی خاص بنگاه‌های تازه‌وارد داشته باشند، ثانیاً دوران گذاری را برای تمکین کامل قوانین در نظر بگیرند، به این معنا که، قوانین مالیاتی ساده‌تری برای این بنگاه‌ها در نظر گرفته شود و به آنها اجازه دهند تا طی یک فاصله چند ساله و به تدریج به کل قوانین عمل کنند و ثالثاً کوچکترین کم‌اظهاری یا اشتباه در ارایه اسناد را دال بر فساد آگاهانه نگیرند. توجه کافی به رفع موانع در زمان رسمی شدن بنگاه‌ها، می‌تواند به کاهش بخش غیررسمی و گسترش پایه مالیاتی و در نتیجه آن افزایش عدالت مالیاتی منجر شود.

سومین توجیه رفتار متفاوت مالیاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط از آسیب‌پذیری آنها نسبت به کاهش درآمد و نقدینگی نشأت می‌گیرد. محدودیت‌های اعتباری و نقدینگی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، باعث افزایش آسیب‌پذیری این بنگاه‌ها نسبت به کاهش درآمدی می‌شود. بنابراین، در صورت عدم همراهی نظام مالیاتی در شرایط رکود، بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌توانند به تعطیلی کشیده شوند.

انواع حمایت‌های مالیاتی رایج در دنیا از بنگاه‌های کوچک و متوسط

حمایت‌های مالیاتی به دو دسته کلی ترجیحات مالیاتی و برنامه‌های کاهنده هزینه‌های تمکین تقسیم می‌شوند. در ادامه در بخش اول ترجیحات مالیاتی و سپس برنامه‌های کاهنده هزینه‌های تمکین بررسی می‌شود.

۱. ترجیحات مالیاتی

ترجیحات مالیاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در دو سطح کسب‌وکار و سرمایه‌گذار طراحی می‌شوند که به ترتیب در ادامه ارائه خواهند شد.

الف. ترجیحات مالیاتی در سطح کسب‌وکار

۱. **هزینه کرد فوری^۱ و استهلاک عاجل^۲:** در این روش بنگاه‌های کوچک و متوسط اجازه می‌یابند تا هزینه سرمایه‌گذاری را دفعتاً (هزینه کرد فوری) یا با سرعت بیشتری (استهلاک عاجل) نسبت به سایر بنگاه‌ها از درآمد مشمول مالیات کسر کنند. هزینه کرد فوری یا استهلاک عاجل با کاهش هزینه سرمایه‌گذاری موجب تقویت انگیزه‌های سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها شده و به شکل موثرتری نسبت به کاهش نرخ مالیات، روی سرمایه‌گذاری تاثیر می‌گذارد و در حل مشکلات جریان نقد بنگاه‌ها بهتر عمل می‌کند. اغلب کشورهای پیشرفته یکی یا هر دو روش را استفاده می‌کنند.

۲. **انتقال زیان^۳:** بنگاه‌های کوچک و متوسط بالاخص بنگاه‌های نوظهور با احتمال بیشتری زیان‌ده می‌شوند، لذا برخی از کشورها به صورت سخاوتمندانه‌ای اجازه انتقال زیان سالانه به دوره‌های بعد را به آنها می‌دهند. به عنوان مثال، ژاپن به بنگاه‌های کوچک و متوسط اجازه می‌دهد تا ۱۰۰ درصد از درآمد مالیات‌پذیر خود را با زیان سال قبل تهاتر کنند، درحالی که این مقدار برای بنگاه‌های بزرگ حداکثر ۶۵ درصد تا سال ۲۰۱۶ و ۵۰ درصد در سال ۲۰۱۷ است.

۳. **اعتبار مالیاتی^۴:** اعتبار مالیاتی، مبلغی است که مستقیماً از مالیات قابل پرداخت مؤدی کسر می‌شود، لذا بر خلاف روش‌های قبلی، میزان تخفیف مالیاتی ارایه شده به نرخ مالیات مؤدی بستگی ندارد. اعتبارات مالیاتی معمولاً برای سرمایه‌گذاری، تحقیق و توسعه، اشتغال و یا سلامت اعطا می‌شوند. وقتی مالیات قابل پرداخت یک بنگاه صفر یا منفی است (مثلاً به علت زیان)،

¹ Immediate expensing

² Accelerated depreciation

³ Loss Carryforward

⁴ Tax credit

اعتبار مالیاتی نقشی در کاهش مالیات پرداختی نخواهد داشت. در این شرایط برخی از کشورها به میزان اعتبار مالیاتی (یا درصدی از آن) مبلغی را به بنگاه مسترد می‌کنند. این شیوه می‌تواند به رفع مشکلات نقدینگی بنگاه‌ها کمک کند. برخی دیگر از کشورها نیز در این شرایط، اجازه انتقال اعتبار مالیاتی به دوره بعد را می‌دهند که در نتیجه به هموارسازی تعهد مالیاتی بنگاه‌ها می‌انجامد.

۴. معافیت‌های مالیاتی^۱: بنگاه‌های تازه وارد با توجه به هزینه‌های راه‌اندازی و نیز هزینه‌های آشنایی با قوانین و مقررات نیازمند حمایت‌های ویژه‌ای هستند. در این راستا برخی از کشورها برای بنگاه‌های تازه تأسیس، تخفیفات مالیاتی برای مدت محدود ارائه می‌کنند. برای مثال کشور مکزیک در سال اول ورود ۱۰۰ درصد مالیات بر درآمد، ارزش افزوده و مقطوع را می‌بخشد. نرخ معافیت از این مالیات‌ها طی بازه ۱۰ ساله به مرور کاهش یافته و نهایتاً حذف می‌شود. همین کشور معافیت‌هایی را برای حق بیمه اجتماعی کارکنان شاغل در بنگاه‌های تازه وارد در نظر می‌گیرد که طی بازه‌ای ده ساله حذف می‌شوند.

ب. ترجیحات مالیاتی در سطح سرمایه‌گذار

علاوه بر ترجیحاتی که در سطح کسب‌وکار برای بنگاه‌های کوچک و متوسط مطرح شد، ترجیحاتی نیز برای سرمایه‌گذارانی که در این بنگاه‌ها سهام دارند با هدف تشویق آنها از طریق افزایش بازدهی سرمایه پیاده‌سازی می‌شود. سه شکل رایج از این نوع تخفیفات مالیاتی در ادامه توضیح داده شده است.

۱. سرمایه اولیه: معمولاً این نوع از ترجیحات به فرد سرمایه‌گذار در بنگاه‌های کوچک و متوسط اجازه می‌دهد، تمام یا قسمتی از هزینه سرمایه‌گذاری را از درآمد شخصی مشمول مالیات خود کسر کند. این ترجیحات شامل سرمایه‌گذاری در بنگاه‌های خیلی کوچک و تازه تأسیس می‌باشد. کشورهای فنلاند، فرانسه، ایرلند، ایتالیا و سوئد قواعدی در این زمینه دارند.

¹ Tax exemptions

۲. زیان حاصل از سرمایه‌گذاری: اجازه کسر زیان ناشی از سرمایه‌گذاری در بنگاه‌های کوچک و متوسط از سایر اقلام تشکیل‌دهنده پایه مالیات بر درآمد شخصی با افزایش بازده موثر این سرمایه‌گذاری‌ها، باعث تشویق سرمایه‌گذاری می‌شود. کانادا، فرانسه و سوئیس قواعدی در این زمینه دارند. به عنوان مثال کانادا اجازه می‌دهد زیان ناشی از فعالیت بنگاه‌های کوچک از درآمد شخصی فرد سرمایه‌گذار در بنگاه کسر شود.

۳. فروش یا واگذاری کسب‌وکار: یک نوع مالیات رایج در جهان، مالیات بر سود حاصل از فروش دارایی است. یعنی اگر فردی دارایی خود را بفروشد و قیمت فروش دارایی بیشتر از قیمت آن در زمان خرید باشد، باید قسمتی از سود خود را به عنوان مالیات پرداخت کند. بنابراین اگر مالکان بنگاه بخواهند، بنگاه را بفروشند، باید مقداری مالیات بپردازند.^۱ از سوی دیگر، معمولاً بخش بزرگی از دارایی‌های مالکان بنگاه‌های کوچک و متوسط، در کسب و کار آنها قرار دارد. بنابراین، در صورتی که قواعد رایج مالیات، برای بنگاه‌های کوچک و متوسط اعمال شود، زمانی که این مالکان بخواهند کسب‌وکار خود را بفروشند، باید بار مالیاتی سنگینی را تحمل کنند، چرا که کسب‌وکار آنها قسمت بزرگی از داراییشان است. بنابراین اگر دولت بخواهد از بنگاه‌های کوچک و متوسط مانند بنگاه‌های بزرگ مالیات اخذ کند، از جذابیت کسب‌وکارهای کوچک کاسته می‌شود و کسانی که در این نوع بنگاه‌ها فعالیت می‌کنند آسیب می‌بینند. در این زمینه، یکی از راه‌حل‌های متداول در جهان، کاهش این نوع مالیات‌ها برای بنگاه‌های کوچک و متوسط است.

به دلایل مشابه در هنگام اهدا یا ارث‌گذاری یک کسب و کار باید دقت کرد که مالیات بر ارث حیات کسب و کار را با مخاطره مواجه نکند. برای مثال در آلمان در صورتی که وارث کسب و کار را حفظ کرده و میزان دستمزد پرداختی را در سطح قبل نگه دارد، از مالیات بر ارث معاف می‌شود. به علاوه، برای بنگاه‌های کوچک شرط میزان دستمزد وجود ندارد و صرفاً ادامه حیات کسب و کار برای برخورداری از معافیت مالیات بر ارث کفایت می‌کند.

^۱ در اینجا فرض بر این است که در هنگام فروش بنگاه، قیمت برخی یا تمام دارایی‌های آن بنگاه بیشتر از قیمت زمان خرید آنها شده باشد.

۲. ساده‌سازی تمکین مالیاتی

بنگاه‌های کوچک‌تر فشار بیشتری برای تمکین قوانین و مقررات مالیاتی متحمل می‌شوند. عواملی مانند تعدد انواع مالیات‌ها، تغییرات قوانین مالیاتی، پیچیدگی نظام مالیاتی و عدم شفافیت قوانین مالیاتی، باعث افزایش هزینه تمکین می‌شوند. کاهش هزینه تمکین علاوه بر حمایت از بنگاه‌ها، انگیزه آنها را برای فعالیت در بخش رسمی اقتصاد افزایش می‌دهد. در ادامه به متداول‌ترین روش‌های کاهش هزینه‌های تمکین قوانین مالیاتی در جهان پرداخته خواهد شد.

۱. کاهش تعداد مالیات‌ها: یکی از روش‌های ساده‌سازی نظام مالیاتی، جایگزینی تعدادی از مالیات‌ها با یک مالیات است. در این روش بنگاه‌های مشمول، که معمولاً باید از حدی کوچکتر باشند، می‌توانند به جای محاسبه تک‌تک مالیات‌های موظف، صرفاً یک مالیات جایگزین را بپردازند. بنگاه‌های تحت این نظام ساده‌شده، فقط یکبار در سال اظهارنامه پر می‌کنند و نیازی به نگهداری دفاتر قانونی سایر شرکتها ندارند و می‌توانند صرفاً دفاتر فروش داشته باشند.

۲. روش مالیات‌ستانی انگاشتی: در این روش، به جای نیاز به محاسبه درآمد و هزینه و نگاه داشت اسناد مربوطه، صرفاً از یک شاخص یا معیار، که تقریبی از درآمد است، برای محاسبه مالیات استفاده می‌شود. این معیار در خیلی از موارد، فروش ناخالص است. اما شاخص‌هایی مثل میزان مصرف برق هم در برخی از کشورها مورد استفاده است. ایراد اساسی این شیوه، تحمیل بار بیشتر مالیاتی بر شرکت‌هایی است که به دلایلی مقدار شاخص آنها بالاست، اما در عمل سود چندانی کسب نمی‌کنند (مثلاً علی‌رغم فروش ناخالص بالا، به علت شرایط خاص بخش فعالیت، سود پایینی کسب می‌کنند).

۳. آستانه ثبت‌نام اختیاری: در حوزه مالیات ارزش افزوده، یکی از روش‌های رایج کاهش بار تمکین، در نظر گرفتن آستانه ثبت‌نام اختیاری است. بنگاه‌هایی که میزان فروش سالانه آنها کمتر از آستانه ثبت‌نام باشد، لازم نیست برای این مالیات ثبت‌نام کنند و در این صورت نباید وجهی تحت عنوان مالیات ارزش افزوده از مشتریان اخذ کنند. طبیعی است عدم نیاز به ثبت‌نام برای مالیات، باعث کاهش هزینه‌های تمکین می‌شود. اما ماهیت مالیات ارزش افزوده به شکلی است که بار مالیاتی بنگاه‌های معاف صفر نیست. در واقع این بنگاه‌ها نمی‌توانند مالیات ارزش

افزوده‌ای که روی نهاده‌ها پرداخت کرده‌اند را بازپس گیرند و به همان میزان بر آنها فشار می‌آید. همچنین به خاطر قرار نگرفتن در زیر چتر مالیات ارزش افزوده، توانایی صدور رسید مالیات ارزش افزوده برای این بنگاه‌ها وجود ندارد و ممکن است برخی از مشتریان از دست بروند. از این رو در اغلب کشورهای که آستانه ثبت‌نام دارند این آستانه به صورت اختیاری عمل می‌کند. یعنی بنگاه‌های زیر آستانه هم می‌توانند برای این مالیات ثبت‌نام کنند و به شیوه معمول حسابداری آن را انجام دهند.

۴. حسابداری نقدی: روش دیگر تسهیل مالیات، صدور مجوز حسابداری نقدی برای بنگاه‌های کوچک است. نظام مالیات‌ستانی معمولاً بر اساس زمان انجام مبادله عمل می‌کند، در نتیجه ممکن است هنوز وجهی پرداخت نشده باشد، اما تعهد مالیاتی بنگاه سررسید شده باشد. این مطلب می‌تواند بر جریان نقد بنگاه‌ها فشار بیاورد. از این رو در اغلب کشورها، بنگاه‌های کوچک و متوسط اجازه می‌یابند که به صورت نقدی مالیات خود را محاسبه کنند که در آن، صرفاً به معاملاتی که در آنها وجه نقد دریافت یا پرداخت شده است، مالیات تعلق می‌گیرد.

وضعیت حمایت‌های مالیاتی از بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران

تعریف بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران

برای بررسی قوانین مالیاتی مرتبط با بنگاه‌های کوچک و متوسط، ابتدا لازم است تعریف مشخصی از این نوع بنگاه‌ها داشته باشیم. در ایران تعریف رسمی واحدی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط وجود ندارد، اما همه تعاریف موجود بر مبنای تعداد کارکنان است. در این میان، تعریف مرکز آمار و بانک مرکزی تطابق بیشتری با تعاریف رایج جهانی دارد.^۱ با این حال، همه تعاریف موجود در ایران بنگاه‌های کوچک و متوسط را کوچکتر از تعاریف بین‌المللی در نظر می‌گیرند.^۲

^۱ بر اساس تعریف مرکز آمار ایران و بانک مرکزی کسب‌وکارها به چهار گروه طبقه‌بندی شده‌اند: ۹-۱ کارکن «خرد»، ۴۹-۱۰ کارکن «کوچک»، ۹۹-۵۰ کارکن «متوسط» و بیش از ۱۰۰ کارکن «بزرگ»
^۲ به عنوان مثال، بانک جهانی، بنگاهی که تعداد کارکنان آن بین ۱۰ تا ۳۰۰ نفر باشد و حداکثر درآمد سالانه یا دارایی آن بیشتر از ۱۵ میلیون دلار نباشد را به عنوان بنگاه کوچک و متوسط معرفی می‌کند.

نکته‌ی دیگری که جلب توجه می‌کند عدم وجود تعریفی رسمی برای این دسته از بنگاه‌ها توسط سازمان امور مالیاتی و نهادهای بیمه‌ای است. در واقع در متون دو قانون مالیات‌های مستقیم و قانون مالیات بر ارزش افزوده و آیین‌نامه‌های آنها، به طور مستقل مواد و مقرراتی به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط اختصاص داده نشده است.^۱

قوانین مالیاتی از منظر حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران

در هر دو قانون مالیات‌های مستقیم و ارزش افزوده، رویکرد بخشی و منطقه‌ای غالب است. در مواد ۸۱، ۱۲۷، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۲ و ۱۴۴ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۹۴/۰۴/۳۱، معافیت‌ها و ترجیحات برای بخش‌های کشاورزی، گردشگری، چاپ و نشر، صنایع دستی و فعالیت‌های پژوهشی و در مواد ۹۲، ۱۳۲ و ۱۳۴ همین قانون معافیت‌هایی برای مناطق کمتر توسعه‌یافته در نظر گرفته شده است. در صورتی که فرض بر این باشد که بخش‌های مورد نظر مواد قانونی بالا، دارای سهم بیشتری از بنگاه‌های کوچک و متوسط باشند، یا مناطق کمتر توسعه‌یافته، بنگاه‌های کوچک‌تری داشته باشند، این مواد می‌توانند به عنوان قواعد غیرمستقیمی برای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط تلقی شوند. اما تحلیل واقع‌بینانه‌تر، حمایت‌های بخشی و منطقه‌ای را پررنگ‌تر می‌کند و نشان می‌دهد که قانون‌گذار توجهی به حمایت ویژه از بنگاه‌های کوچک و متوسط نداشته است. وضعیت قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷ نیز مشابه است و مواد ۱۲، ۱۵ و ۴۰ حمایت‌های بخشی را دربردارد.

ماده ۱۴۵ تنها ماده‌ی قانونی از قانون مالیات‌های مستقیم است که اشاره مستقیمی به لفظ صنایع کوچک در قالب عبارت «صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک» دارد که عملاً حمایت ویژه‌ای برای صنایع کوچک قایل نمی‌شود. البته ذیل ماده ۱۳۲، حمایت‌هایی از بنگاه‌های صنعتی و معدنی تازه تاسیس وجود دارد که مقید به فاصله کافی از مراکز جمعیتی شده است و کماکان حمایت از بنگاه‌های نوظهور را محدود به بخشی خاص (صنعت و معدن) کرده است. همین ماده برای هر سالی که بنگاه با بیش از ۵۰ کارکن، رشد ۵۰ درصدی در اشتغال خود ثبت کند، معادل یک سال معافیت مالیاتی در نظر می‌گیرد. به نظر می‌رسد این تشویق مالیاتی در راستای هدف

^۱ برای توضیح بیشتر در خصوص تعاریف بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران و جهان، به شماره پانزدهم بروشور اقتصاد به زبان ساده با عنوان نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد مراجعه نمایید.

توسعه اشتغال باشد، اما افزایش بیش از ۵۰ درصدی اشتغال در بنگاه‌هایی با اندازه کوچک و متوسط، امری دشوار است و عملاً در مراحل اولیه رشد، بنگاه را از معافیت محروم می‌کند.

آیین‌نامه شماره ۲۰۰/۹۴/۱۱۸ ماده ۹۳ قانون مالیات‌های مستقیم نیز، نه از بعد حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط، بلکه از منظر تعیین الزامات نگهداری اسناد مالیاتی برای بنگاه‌های مختلف، اقدام به تعریف سه نوع بنگاه بر حسب حجم فعالیت نموده است.

به علاوه، در متن قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب نیز هیچ اشاره مستقیمی به ترجیحاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط نشده است. تنها در فراخوان‌های آن، که تاکنون در هفت مرحله اعلان شده‌اند، بر اساس میزان فروش بنگاه، ثبت‌نام مالیات ارزش افزوده الزامی شده است. برای مثال، در فراخوان مرحله پنجم (خرداد ۱۳۹۰) بنگاه‌های با مجموع فروش بیش از یک میلیارد ریال مشمول ثبت‌نام برای مالیات ارزش افزوده شده‌اند. اما در هفتمین (آخرین) فراخوان، شرط فروش کلاً حذف شده و همه بنگاه‌های فعال در حوزه کالاهای مشمول با هر سطحی از فروش باید برای مالیات ارزش افزوده ثبت‌نام کنند. با اینکه این رویکرد در برخی از کشورها اتخاذ شده است، اما در تضاد با توصیه‌های ادبیات مالیات‌ستانی است.

در مجموع به نظر نمی‌رسد قانون‌گذار در حوزه‌ی مالیات توجهی به مفهوم بنگاه‌های کوچک و متوسط و نیازهای آنها به طراحی قواعد مالیاتی متناسب داشته است. به عبارت دیگر، قوانین و مقررات مالیاتی موجود، بخشی‌نگر بوده و حمایت‌های موردی را بر حمایت‌های نظام‌مند و قاعده‌مند ترجیح می‌دهند.

پیشنهادات سیاستی

ابزارهای مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر سود شرکتها (اشخاص حقوقی)، مالیات بر واردات و مالیات بر حقوق و مشاغل، مهمترین منابع درآمد مالیاتی در ایران هستند. همانطور که در بخش قبل تشریح شد، هیچ‌یک از این ابزارها تسهیلات ویژه‌ای برای بنگاه‌های کوچک و متوسط کشور در نظر نمی‌گیرند. این در حالی است که طبق سرشماری سال ۱۳۹۲، حدود ۸۳ درصد کارگاه‌های صنعتی با بیش از ۱۰ نفر کارکن را کارگاه‌های با کمتر از ۱۰۰ کارکن تشکیل می‌دهند (۶۷ درصد با کمتر از ۵۰ کارکن). در این بخش باتوجه به تجربیات کشورهای دیگر در سه حوزه مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر سود شرکتها و مالیات بر درآمد شخصی، پیشنهاداتی

جهت حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط بیان می‌شود. جدول (۱) خلاصه این پیشنهادات را نشان می‌دهد.

جدول (۱): پیشنهادات حمایت‌های مالیاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط

مالیات بر درآمد شخصی		مالیات بر سود	
مشاغل	حقوق	شرکتها	مالیات ارزش افزوده
	تلاش برای همسان‌سازی مالیاتی اشکال مختلف فعالیت (خوداشتغالی، شرکتی، ...)	هزینه‌کرد فوری استهلاک عاجل	حسابداری نقدی تسلیم اظهارنامه به صورت سالانه
	انتقال سود و زیان بین پایه‌ای	حمایت سرمایه اولیه	آستانه ثبت‌نام اختیاری

در زمینه مالیات بر ارزش افزوده، پیشنهاد می‌شود تسهیلاتی در سه شکل حسابداری نقدی، حسابداری سالانه و آستانه ثبت‌نام اختیاری در نظر گرفته شوند.

باتوجه به تورم بالا در ایران **حسابداری نقدی مالیات**^۱ می‌تواند به مدیریت جریان نقد مؤدیان کوچک کمک کند. همچنین، تسلیم اظهارنامه مالیاتی به صورت سالانه، هم از بار تمکین مالیاتی می‌کاهد و هم اجازه استفاده از وجوه مالیات ارزش افزوده دریافت شده از مشتریان برای مدیریت نقدینگی را فراهم می‌کند. البته هر دوی این طرح‌ها باید اختیاری باشند تا بنگاه‌های کوچک و متوسط طبق شرایط خود تصمیم به عضویت یا عدم‌عضویت در طرح‌های ساده‌سازی بگیرند.

وجود **آستانه ثبت‌نام اختیاری**^۲ نیز باعث کاهش هزینه‌های تمکین مؤدیان و مدیریت جمع‌آوری مالیات توسط سازمان می‌شود. در فراخوان‌های گذشته سازمان امور مالیاتی، آستانه ۱۰۰ میلیون تومان فروش سالانه در نظر گرفته شده بود که البته به نظر پایین می‌رسید. اما در آخرین فراخوان همه سطوح فروش مشمول ثبت‌نام شده‌اند. به نظر می‌رسد صرف‌نظر کردن از مالیات بنگاه‌های خیلی کوچک راهبرد مؤثرتری در افزایش کارایی جمع‌آوری مالیات باشد. شاید آستانه ثبت‌نامی

^۱ برای تعریف به صفحه ۸ رجوع شود.

^۲ برای تعریف به صفحه ۷ رجوع شود.

معادل ۵۰۰ میلیون تومان (که به صورت سالانه با تورم تعدیل شود) برای شرایط کشور منطقی تر به نظر برسد.

با توجه به تجربه سایر کشورها پیشنهاد می‌شود، برای بنگاه‌های کوچک و متوسط ترکیبی از روش‌های **هزینه‌کرد فوری** و **استهلاک عاجل**^۱ استفاده شود تا انگیزه سرمایه‌گذاری این بنگاه‌ها بهبود یابد، چراکه بنگاه‌های کوچک و متوسط نسبت به بنگاه‌های بزرگ دسترسی محدودتری به منابع اعتباری دارند. یک راهکار جایگزین می‌تواند حمایت‌های در سطح سرمایه‌گذار در قالب تخفیفات و اعتباراتی برای **سرمایه‌گذاری اولیه**^۲ (در دوران ورود) در بنگاه‌های کوچک و متوسط باشد. این شیوه حمایت، مستقیماً از شیوه تامین مالی از طریق آورده صاحبان سهام حمایت می‌کند و شاید در بهبود انگیزه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم در کسب و کارهای کوچک موثرتر عمل کند.

در حال حاضر طبق قانون مالیات‌های مستقیم، زیان یک سال مالیاتی قابل کسر از درآمد مالیات‌پذیر دوره بعد است و از این حیث ترجیحی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط لحاظ نشده است. در این خصوص، به نظر می‌رسد رویکرد فعلی مناسب است و نیازی به افزودن پیچیدگی بیشتری نیست. سایر ترجیحات موجود در کشورهای دیگر از قبیل اعتبار مالیاتی تحقیق و توسعه، اعتبار مالیاتی سرمایه‌گذاری و اشتغال می‌توانند در میان‌مدت و پس از ارزیابی دقیق از میزان تاثیر پیشنهاد تسریع استهلاک و هزینه‌کرد فوری به کار بسته شوند.

در زمینه مالیات بر درآمد شخصی متاسفانه نظام مالیات بر مجموع درآمد در کشور پیاده نمی‌شود. بدین معنی که منابع درآمدی یک فرد، شامل حقوق و دستمزد، سود سهام، سود ناشی از فعالیت‌های خوداشتغالی (مشاغل)، به تفکیک مشمول مالیات شده و حتی نرخ‌های متفاوتی برای هر یک از این منابع در نظر گرفته می‌شود. وجود نرخ‌های متعدد انگیزه افراد را برای انتخاب شکل بهینه فعالیت تحت تاثیر قرار می‌دهد و با اینکه فردی ممکن است در قالب شرکتی بتواند بیشترین بهره‌وری را داشته باشد، اما به خاطر پایین‌تر بودن نرخ مالیات مشاغل، قالب فعالیت خوداشتغالی را ترجیح می‌دهد. در این خصوص، علاوه بر همسان‌سازی نرخ‌های مالیاتی برای

^۱ برای تعریف به صفحه ۴ رجوع شود.

^۲ برای تعریف به صفحه ۵ رجوع شود.

اشکال مختلف فعالیت، ایجاد طرحی برای انتقال زیان بین پایه‌ای^۱ برای بنگاه‌های کوچک و متوسط و سهامداران آنها می‌تواند مقدمه‌ای برای حمایت از این بخش و نیز راه‌اندازی نظام مالیات بر مجموع درآمد باشد.

^۱ در این روش به عنوان مثال، زیان مالیات بر سود شرکت یا مشاغل می‌تواند از پایه مالیات بر حقوق کسر شود.

نتیجه‌گیری:

بنگاه‌های کوچک و متوسط به دلیل نقش مهمی که به لحاظ تولید، اشتغال و نوآوری در اقتصاد یک کشور ایفا می‌کنند، از اهمیت بالایی برخوردارند. به همین سبب، این بخش نیازمند توجه ویژه سیاستگذاران و تصمیم‌گیران اقتصادی است. این موضوع، در کنار مشکلات خاص این بنگاه‌ها از قبیل دسترسی دشوار به منابع مالی، بار نسبتاً سنگین هزینه‌های تمکین قوانین و مقررات و آسیب‌پذیری در شرایط کاهش درآمد و نقدینگی، طراحی سیاست‌های حمایتی مخصوص این بخش را ضروری می‌سازد. سیاست‌های حمایتی حوزه مالیات از جمله سیاست‌هایی است که به میزان زیادی مشکلات مذکور را تسهیل می‌کند، از این رو بسیاری از کشورهای توسعه یافته، مشوق‌ها و معافیت‌های مالیاتی متعددی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در نظر گرفته‌اند. با این حال به نظر می‌رسد در ایران، قانون‌گذار در حوزه مالیات، توجهی به مفهوم بنگاه‌های کوچک و متوسط و نیازهای آنها به طراحی قواعد مالیاتی متناسب نداشته است.

با توجه به آنکه در حال حاضر، اقتصاد کشور در رکود به سر می‌برد، ایجاد مشوق‌ها و معافیت‌های مالیاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، می‌تواند در کوتاه‌مدت از شدت رکود بکاهد و وضعیت اشتغال را بهبود بخشد. همچنین این سیاست‌ها، صدمه‌های وارد شده به بنگاه‌ها در زمان رکود را، تا حدودی در میان‌مدت جبران خواهد کرد و آنها را در برابر شرایط رکودی در آینده مقاوم‌تر می‌سازد. از سوی دیگر با توجه به نقش این بنگاه‌ها در بکارگیری نوآوری و افزایش بهره‌وری، تقویت و حمایت آنها، موجب بهبود وضعیت کلی اقتصاد کشور در بلندمدت خواهد شد. مشروح پیشنهادات ارائه شده در خصوص نحوه حمایت‌های مالیاتی از بنگاه‌های کوچک و متوسط ایرانی در بخش قبل (بخش پیشنهادات سیاستی)، بیان شده است.

منابع فارسی:

۱. مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۴)، «الگوی تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط ۱. تحلیلی بر مفهوم و اهمیت تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط»، شماره مسلسل ۱۴۳۸۰.

منابع لاتین:

1. European Commission, (2016). Annual Report on European SMEs.
2. Garcia-Macia, D., Hsieh, C. T., & Klenow, P. J. (2016). “How Destructive is Innovation?”, No. w22953, National Bureau of Economic Research.
3. Hsieh, C. T., & Olken, B. A. (2014). The missing “missing middle”. The Journal of Economic Perspectives, 28(3), 89-108.
4. International Finance Corporation (IFC), (2010). “The SME Banking Knowledge Guide”, The WorldBank Group.
5. Keen, M. and J. Mintz, (2004), “The optimal threshold for a value-added tax”, Journal of Public Economics, 88(3), 559-576.
6. La Porta, R. and A. Shleifer, (2014), “Informality and development”, Journal of Economic Perspectives, 28(3), 109-126.
7. Liu, Li and Ben Lockwood, (2016), “VAT notches, voluntary registration and bunching: Theory and UK evidence”, Oxford

University Centre for Business Taxation, Working Paper WP 16/10.

8. OECD, (2015), “Taxation of SMEs in OECD and G20 Countries”, OECD Tax Policy Studies No. 23.

9. World Bank, (2015). “Doing Business 2015”, The WorldBank Group.

فرم ارزیابی بروشور

۱- مفاهیم ارائه شده در بروشور اقتصاد به زبان ساده را تا چه میزان مفید ارزیابی می‌کنید؟

□ عالی □ خوب □ متوسط □ ضعیف

۲- آیا با تهیه نسخه‌های بعدی بروشور موافقت می‌کنید؟

□ بلی □ خیر

۳- پیشنهادات شما برای بهبود نسخه‌های بعدی بروشور چیست؟

.....

.....

.....

۴- از نظر شما در نسخه‌های بعدی بروشور، بایستی به معرفی چه متغیرها یا مفاهیم اقتصادی پرداخته

شود؟

.....

.....

.....

۵- برگزاری چه دوره‌های آموزشی را برای به‌روزرسانی دانش هیئت نمایندگان محترم پیشنهاد می‌-

نمایید؟

.....

.....

.....

